

Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi

Journal of Turkish Language and Literature

Araştırma Makalesi | Research Article

 Açık Erişim | Open Access

Edebiyatta Kadın Olmak: Aysel Özakin'in Eserlerinde Kadının Kendi Olma Mücadelesi

Being Women in Literature: Women's Struggle to be Their Own in Aysel Özakin's Works

Veli Uğur¹

¹ Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Muğla, Türkiye

Öz 1970'lerde toplumcu gerçekçi bir kimlikle yazmaya başlayan Aysel Özakin, eserlerinde dönemin gerilimlerinin yanı sıra kadın sorunlarına da geniş yer verir. Özakin, gündelik ilişkilerin arka planına nüfuz ederek kadın karşıtı yönlerini deşifre etmeye çalışır ve kendi başına var olmaya çalışan kadınların hikâyelerini kurgular. Erkeklerin egemen olduğu bir dünyada kadınların hayatta kalma stratejileri eserlerinin temelini oluşturur. Eserlerinde, Althusser'in ideolojinin mevcut toplumsal yapılar içinde üretilip iletildiğini belirten sözlerini doğrulayan bir dünya yaratır. Bu dünyada toplum, kadını açık ve dolaysız tekniklerle sınırlama eğilimindedir. Türkiye'nin somut koşullarından hareket eden Özakin kadınların sorunlarını ele alırken aile ve bireysel ilişkilerden yola çıkar. Bu yapılarda kadının nasıl konumlandırıldığını ataerkil değerlerin kadınlara nasıl benimsendiğini örneklendirir. Ahlak ve namus gibi değerler tarafından sıkıştırılan kadınlar ekonomik ve siyasal alanın dışına atılır. Onlara verilen görev aile kurmak ve çocuk doğurmaktır. Özakin'in kadın karakterleri ise tüm ataerkil sistemi sorgular. Evliliğin kadın aleyhine geliştirilmiş bir kurum olduğunu, çocukların bile kadının özgürlüğü önünde engel haline geldiğini sergiler. Yazar, aşkın da erkekler lehine ilişkilere yol açtığını düşünmektedir. Ona göre eşitlik aşkta bile mümkün görünmemektedir. Tek çıkış yolu kadının tek başına, özgür bir hayat kurabilmesidir. Onun kadınları bunun yolunu ararken en iyi alternatifin edebiyat olduğunu keşfeder ve bu dünyaya sığınır. Bu makalede Şahiner'in romanlarındaki kadınların erkek egemen sistemde uğradıkları baskılar ve söz konusu yapıya karşı geliştirdikleri stratejiler incelenecektir.

Abstract Aysel Özakin, who started writing with a socialist realist identity in the 1970s, devotes extensive attention to women's problems as well as the tensions of the period in her works. At a time when street violence impacts the whole life, Özakin strives to elaborate on the daily relationships and decipher their anti-woman aspects, and fictionalizes the stories of women trying to subsist independently. Women's survival strategies in a male-dominated world form the foundation of her works. In her works, she creates a world that verifies Althusser's claim that ideology is produced and transmitted within existing social structures. In this world, society tends to restrict women through clear, direct means. Özakin vividly depicts how women are inscribed within these structures and how patriarchal values are exerted on them. Through suppression by values like morality and honor, women are rendered invisible within the economic and political spheres. Their assigned duty is to build a family and bear children. However, Özakin's female characters challenge the entire patriarchal system. She demonstrates marriage as an institution developed against women, and views children as obstacles to their freedom. Additionally, the author opines that love leads to relationships favoring men. She does not see equality as a possibility in love. The sole viable option for women is to build an autonomous, free life. While exploring this path, Özakin's female characters discover that literature is the best refuge. This article explores the oppressions women face in Özakin's novels within the male-dominated system, and the strategies they develop to resist this structure.

Anahtar Kelimeler Türk romanı · feminist edebiyat · erkek şiddeti · sosyal ayrımcılık · toplumsal cinsiyetçilik

Keywords Turkish novel · feminist literature · masculine violence · social discrimination · sexism in society

Atıf | Citation: Uğur, Veli. "Being Women in Literature: Women's Struggle to be Their Own in Aysel Özakin's Works". *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi-Journal of Turkish Language and Literature* 66, no. 1 (2026): 135-146. <https://doi.org/10.26650/TUDED2026-1756496>

 This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

 2026. Uğur, V.

 Sorumlu Yazar | Corresponding author: Veli Uğur veliugur@mu.edu.tr

Extended Abstract

Aysel Özakin was born in Urfa in 1942 and worked at the Istanbul Faculty of Political Sciences. As the military coup occurred in Türkiye while she was attending a symposium in Berlin in 1980, she did not return to her country and has lived abroad ever since. Özakin first lived in Germany and later in England, and her works have been published in German, Dutch, Greek, and English. Compiling and accessing an entire list of her works, some of which were self-published, is challenging. Özakin used various pen names, including Ada Ingham, Anna Ingham, and Ana Ingham in her works.

Her first recognition came in 1974, when she won the Sabahattin Ali Short Story Competition organized by Yeni Adımlar magazine. Her subsequent short story collection, *Sessiz Bir Dayanışma* [Silent Solidarity], emphasized the political climate of the 1970s and women's issues. She published her first novel, *Gurbet Yavrum* [Foreignland Baby], in 1975. She gained higher recognition with her novel *Alnında Mavi Kuşlar* [Blue Birds on Her Forehead]. In her short story collection *Kanal Boyu* [Along the Channel], she investigated the lives of migrant workers. In her novel *Urgent Beauty* [Güzellik Acısı], she examined the psychology of a painter.

The discrimination women experience from the moment they are born is pivotal in Aysel Özakin's works. She consistently laments the disadvantages women confront owing to their gender. She argues that women can construct their identity through self-search. To that end, this article addresses how Özakin reflects these processes of search and existence in her works. In Özakin's works, women are portrayed as beings economically excluded and deprived of their human rights. Nevertheless, her novel characters resist this connotation, striving to escape the imposed marriages and family institutions and build their lives independently. Literature is a critical stop in this process of escape. Women who reject imposed identities articulate their problems and earn their living through writing.

The author believes that gender stereotypes are most pivotal in determining a woman's identity. Identities formed by society over thousands of years, combined with pressures fueled by sources such as morality, religion, and family, have built a system that constrains women. Women are viewed as individuals who are responsible for moral values and bearers of honor. Özakin explores these processes in her works and aims to elucidate how women gradually embrace these values. For instance, in the novel *Alnında Mavi Kuşlar* [Blue Birds on Her Forehead], a woman raised with male-dominated values from a young age elicits unease with them. The female character, Armağan, challenges the values men set and travels to a big city to explore strategies for independent living. Nevertheless, there, she encounters a male-dominated world.

Aysel Özakin's works reveal that women are not the only victims of the male-dominated system. Moreover, men suffer as they strive to protect the values they have been taught. Defending moral values and navigating the institution of marriage harms men's personal development.

Secondly, Özakin addresses the forms of societal oppression and violence women face. Her female characters are victims of violence both within and outside the family, due to their questioning and violating the boundaries set for them.

The third issue in the aforementioned novels is the institution of marriage. Özakin openly and harshly criticizes marriage in Turkish literature. To her, a woman who marries and becomes a "victim" faces the most extreme manifestation of the male-dominated system. Marriage builds a so-called comfort zone for a woman, constraining her from critically examining the system. However, Unmarried or divorced women lack protection and financial support. A woman who wants to be free must disengage from this institution. Özakin explicitly builds an equation based on the dichotomy of marriage and freedom.

For a woman seeking freedom, she suggests a single option: entering the male-dominated business world. The women featured in Özakin's novels endure the distress of living in an unfamiliar environment. They seek societal recognition by dressing and acting like men. Armağan, in *Alnında Mavi Kuşlar* [Blue Birds on Your Forehead], seeks to conceal her femininity to the greatest extent while meeting with publishing houses. She sees writing as a haven to escape the male-dominated world. Financial independence is virtually the most pivotal necessity for a woman to be herself truly.

Aysel Özakin does not seek refuge in an imaginary female identity. Instead, by observing the genuine conditions of her country of birth and raising, she aims to confront the reader with problems and provoke reflection. Believing literature to be safe haven for women, she has adopted a similar stance in her own life.

Giriş

Yirminci yüzyılın ikinci yarısında eserler veren Aysel Özakin 7 Eylül 1942 tarihinde doğdu. Ankara'daki Gazi Eğitim Enstitüsü Fransızca Bölümü'nden 1963 yılında mezun oldu ve aynı bölümde öğretim elemanı olarak görev yaptı. Bu süreçte "Gerçeküstücü Akımda Aşk ve Mizah" konulu tezini hazırladı. Atatürk Eğitim Enstitüsü'nde öğretim görevlisi oldu. 1980 yılında İstanbul Siyasal Bilgiler Fakültesi'ne atandı. Aynı günlerde Berlin'de bir sempozyuma davet edildi. O Almanya'da iken 12 Eylül 1980 tarihinde gerçekleşen askeri darbe nedeniyle ülkeye geri dönmedi. Çeşitli burslar ve ödüllerle bir süre Almanya'da yaşayan yazar, sonraki yıllarda İngiltere'ye yerleşti. Özakin, halen İngiltere'de sanatsal çalışmalarını devam ettirmektedir. Yazarın çeşitli eserleri Almanca, Flemenkçe, Yunanca ve İngilizcede yayımlanmıştır. Özakin, Ada Ingham, Anna Ingham ve Ana Ingham takma isimlerini kullanmıştır.

Yazı hayatına 1950'lerin muhalif gazetelerinden olan *Demokrat İzmir*'de başlayan Özakin daha sonraları *Varlık*, *Yeni Toplum*, *Militan*, *Politika*, *Cumhuriyet* gibi süreli yayınlarda görüşlerini kaleme aldı. Yayımlanan ilk şiiri olan "Salıncak" 1960 yılında yine *Demokrat İzmir*'de yer bulmuştur. Yazarın edebiyat alanında sesini ilk duyurduğu yer ise *Yeni Adımlar* dergisi tarafından 1974 yılında düzenlenen Sabahattin Ali Öykü Yarışması olmuştur. Burada "Küçük Şehrin Soğuk Geceleri" adlı öyküsü ile birinci olan Özakin bu öykünün de yer aldığı *Sessiz Bir Dayanışma* başlığını taşıyan ve 1976 yılında yayımlanan kitabında dönemin politik ortamı ve baskılarına, sınıfsal çelişkilere, kadının toplumsal yerine dikkat çeken çeşitli öyküleri bir araya getirdi. 1975 yılında *Gurbet Yavrum* adlı ilk romanını yayımlamıştır. Ütopik ilerlemeci fikirlerin ülke gerçekleri ile çarpışması ve yenilgiye uğramasının anlatıldığı roman, Kanada özelinde göçmenlerin sorunlarına da değinmiştir.

1978 yılında yayımlanan ikinci romanı *Alnında Mavi Kuşlar* ile Madaralı Roman Ödülü'nü kazanmıştır. Roman, bir yandan 1977 yılında yaşanan kanlı 1 Mayıs olaylarına değinirken bir yandan da yazar olmak isteyen genç bir kadının hayatını ele almaktadır. Taşra kültüründen kaçıp şehre gelerek burada tutunmaya çalışan kadının öyküsü onun içinde yer aldığı devrimci çevrelerdeki siyasi ve sanatsal tartışmalar ile örülerek anlatılmıştır. 1980 yılında yayımlanan *Genç Kız ve Ölüm* adlı romanı ise yine politik ortamın gerilimlerini unutmadan, yazarlık yaparak bağımsız, kendi istediği hayatı kurmak isteyen bir kadının iç dünyasına odaklanmaktadır. Basımı 1981 yılında gerçekleştirilen *Kanal Boyu* adlı öykü kitabında Özakin, Türklerin ve diğer yabancı işçilerin Almanya'da yaşadığı maddi ve kültürel sorunları, gettolarda sıkışmış yaşamları, kişisel bunalımları aktarmıştır. *Hamburg Akşamları* adlı deneme kitabı ise 1986 yılında ressam Azade Köker'in resimleriyle birlikte basılmıştır. *Mavi Maske* adını taşıyan romanını 1988 yılında yayımlayan yazar, önceki kitaplarında olduğu gibi burada da toplumun kadınlar hakkındaki tutumunu, siyasi ortamın bireyler üzerindeki etkilerini konu edinmiştir. Yazarın İngilizce olarak kaleme aldığı eserlerinden biri olan *Urgent Beauty* adlı romanı ise 2005 yılında *Güzellik Acısı* adıyla Türkçede yayımlanmıştır. Bu eserinde öncekilerden farklı olarak bir ressamın yaratma sancılarını, bu sırada yaşadığı bireysel sıkıntıları ele almaktadır. Toplumla arasındaki mesafeyi kimi zaman çok genişleten kimi zaman ise tamamen kaldıran ressamın aşkla tanışması ise hayatının ve sanatının giderek daha derinleşen savrulmalar yaşamasına neden olmuştur.

Aysel Özakin roman ve öykü dışında çok sayıda tiyatro oyunu da kaleme almış ve bu oyunlar sahnelenmiştir. Ancak bahsi geçen eserler henüz Türkçede yayımlanmamıştır.

Aysel Özakin'in eserlerine topluca bakıldığında dört tema üzerine yoğunlaştığı görülür. Bunlar 1) Yetmişli yılların Türkiye'sindeki siyasi baskı ortamı. Yazarın ilk dönem romanlarında bu ortamın bireylerin hayatına etkisi üzerinde durulur. 2) 1980'li yıllardan itibaren yurtdışındaki, başta Türkler olmak üzere, göçmenlerin kültürel, ekonomik sorunları. Yazarın Almanya'ya gidişinden itibaren tanık olduğu göçmenlik konusunu geniş biçimde işlediği görülür. Onun bu yönü yabancı araştırmacıların da ilgisini çekmiştir. Annette Wierschke, Özakin'in eserlerinin kadın ve göçmenlik meselelerine odaklanışına dikkat çeker: "Aysel Özakin'in edebi metinleri, Alman ev sahibi kültürünün ve bu kültürün Türk kültürüne, özellikle de Türk kadınlarına yönelik önyargı ve varsayımlarının bağlamında ulusal, toplumsal cinsiyet ve kültürel kimlik meselelerini ele

almaktadır.”¹ 3) 1970’li yıllarda sanat, estetik değerler ve edebiyat hakkındaki tartışmalar ve sınıf sorunlarının irdelenmesi 4) Kadınlar üzerindeki toplumsal baskılar ve bunlardan kurtulmak isteyen kadınların kendi olma süreci.

Bunlar içerisinde en geniş yeri tutan maddeler birinci ve dördüncüdür. Yazarın muhalif bir çevrede olduğu göz önüne alındığında bu çevreye yönelik her türden baskı ve şiddetin eserlerine çeşitli biçimlerde nüfuz etmesi olağandır. Ayrıca dönemin siyasal sorunları çok sayıda başka eserde işlenmiştir. Makalede, diğer maddeler yerine, Özakin’in eserlerinde kadınların kendi başına var olma çabalarından bahsetmesi konu edilecektir. Özakin’in kadın karakterleri, erkeklerin hakimiyetindeki, ekonomik gücü olmayan kadınların her konuda onlara tabi olduğu ev ve evliliklerden kaçmak, kendilerine ait özgür yaşamlar kurmak isterler. Kadınların bu kaçış için sığındığı en önemli alan edebiyattır. Ancak özgürlüğe giden yol kolay değildir. Özakin, eserlerinde bu yolda yürüyen kadınların zorlu hayat şartlarını okuyucunun önüne getirmektedir. Bu nedenle diğer konulardan ayrı ele alınması gerekmektedir.

19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren kalemi eline alan kadınlar kimi eserlerinde kadın olmanın zorluklarını işlemiş olsalar da çoğu zaman ülke gerçekleri bu tavrın önünde engel olmuştur. Zafer Hanım, Halide Edip, Suat Derviş, Peride Celal, Adalet Ağaoğlu gibi yazarların eserleri incelendiğinde siyasi, sosyal, ekonomik meselelerin kadınların sorunlarını ikincilleştirdiği görülür. Bunun önemli nedenlerinden birinin devletin ideolojik yönlendirmesi olduğu bilinmektedir.

[...] Cumhuriyet döneminde de kadına biçilen tek rol, eğitilmiş, iyi bir anne ve iffetli bir eş olmak; çalışma yaşamında da genellikle annelikle bağdaştırılabilecek, öğretmenlik, hemşirelik gibi mesleklerle, ya da devlet kurumlarında küçük memuriyetlerle sınırlı olarak var olma.²

Öte yandan erkek egemen edebi ortamın kadınları içine almaya hazır olmadığı da bir gerçektir. Osmanlı döneminde tekil örneklerle kadınlar edebi üretim ve yayıncılık konusunda girişimlerde bulunmuş olsalar da sınırlı bir çevrede kaldıkları görülür. Cumhuriyet devrinde bile erkeklerin kadın edebiyatçılarıyla ilgili önyargıları devam etmiştir.

Türkiye’de kadın erkek ilişkilerinin görünür hale gelmesinin son yüz elli yıldır mümkün olduğu düşünüldüğünde bu önyargıların güçlü olması şaşırtıcı değildir. Jameson’ın çok bilinen makalesinde³ bahsettiğine benzer bir durum Türkiye’deki edebiyat ortamı için de geçerlidir: Ülkenin kaderi kadın yazınının kaderini belirlemiştir.

Batıda giderek hızlanan modernleşme süreci dünyanın diğer ülkelerinde geri kalmışlık duygusu uyandırmıştır. Batıya yetişme isteği çevredeki ülkelerin çok hızlı biçimde değişmesini zorunlu kılmıştır. Giderek hızlanan modernleşme hamleleri bu ülkelerde toplumsal ve kurumsal krizlere yol açmıştır. Osmanlı Devleti’nde de iki yüz yıldır süren modernleşmenin yarattığı geç kalınmışlık endişesi ve art arda tekrarlanan her türden kriz, okur yazar kadınların duyarlılığını test etmiş, onları bu konularda görüş ifade etmek zorunda bırakmıştır. Ancak bu süreçte her ideoloji kendi beklediği kadın tipini edebiyata yansıtmıştır. Kadının kendine özgü kimliği ise ancak yirminci yüzyılın ikinci yarısından sonra edebiyatta görünür olmaya başlamıştır. Ancak 1970’lerin sonundan itibaren erkek egemen siyasetten kopuşların ilk örnekleri belirmiş, kadınların sorunları büyük söylemlerden bağımsız olarak ifade edilmeye başlanmıştır. Aysel Özakin bu anlamda özel bir yere sahiptir. Yazar, çeşitli tarihlerde kaleme aldığı eserlerde göçmenlerin sorunlarına, Türkiye’nin siyasal gerilimlerine, farklı ülkelerdeki yaşamlara tanıklık etmenin yanında kadın olarak doğmanın bireyin üzerine yüklediği ağırlığı konu edinmiştir. Ancak sadece sorunları tasvir etmekle kalmamış çıkış yollarını arayan kadınların iç dünyalarına, yüzleşmek zorunda kaldıkları problemlere de işaret etmiştir. Onun bu yönelimini

¹Annette Wierschke, “Aysel Özakin: Female Turkish Identity Between Orientalism Eurocentrism,” *MIFLC Review*, vol. 16 (1996): 21.

²Lerzan Gültekin, “Geçmişten Günümüze Kadının Yazarlık Serüveni”, *Toplumsal Cinsiyet ve Yansımaları* içinde, ed. Lerzan Gültekin, Gül Güneş, Ceylan Ertung, Aslı Şimşek (Atılım Üniversitesi Yayınları, 2013), 124.

³Fredric Jameson, “Çokuluslu Kapitalizm Çağında Üçüncü Dünya Edebiyatı”, *Modernizm İdeolojisi* içinde, ed. Orhan Koçak ve Tuncay Birkan. Çev. Kemal Atakay, Tuncay Birkan, (Metis Kitap, 2016), 365-396.

iyi anlamak için eserlerini bir bütün olarak ele almak gerekmektedir. Farklı eserlerde kadınlarla ilişkili meselelerin farklı yönlerine değinen yazarın genel tavrı bu sayede daha iyi anlaşılacaktır.

Aysel Özakin'in, eserlerinde en çok üzerinde durduğu konulardan biri toplumsal ortamda kadın ve erkek kimliğinin belirlenişidir. Küçük yaşlardan itibaren bireylere kabul ettirilen kimlikler eski toplumsal kuralların devam etmesini garantilemektedir. Üstelik toplum, tüm hayatı boyunca bireyi denetlemeye devam eder. Yazar, birey ve toplum ilişkisinde dikkatini çeken bu noktalara odaklanır. İkinci olarak, Özakin, toplumun çeşitli mekanizmalar aracılığıyla kadına yönelttiği baskılara ve erkek şiddetine yoğunlaşır. Üçüncü önemli mesele ise toplum tarafından baskılanan kadın için en iyi seçenek olarak sunulan evliliğdir. Evlilik, Özakin'in eserlerinde kadının özgürlüğü bağlamında eleştirilen konulardandır. Aynı eserlerde kadınlarla ilgili dördüncü ve en önemli başlık ise erkeklerden bağımsız hayat kurma imkânlarının aranışdır. Onun eserlerinde kadının etrafındaki sınırları aşma çabası, bu süreçte karşılaştığı engeller ve yaşadığı iç çelişkileri üzerinde de geniş biçimde durulmaktadır.

1. Özakin'in Eserlerinde Toplumsal Kimlik Edinme Süreçleri

Fransız düşünür Louis Althusser kendisinden önce soyut bir kavram olarak tanımlanan, maddenin soyut yansıması olduğu iddia edilen ideolojinin aslında tam tersine somut olduğunu gündelik hayatın içerisinde görülebilen, dokunulabilen bir yapıda olduğunu söyler. Ona göre tüm toplumsal yaşam kurumları aynı zamanda ideolojinin üretildiği ve devam ettirildiği yerlerdir.⁴ Althusser'in belirttiği ideolojik aktarım süreci erkek egemenliği konusunda da tüm dünyada etkinliğini sürdürmektedir. Bireylere küçük yaşlardan itibaren öğretilen toplumsal kimlikler çeşitli baskı araçlarıyla birleşerek var olan değerler sisteminin devamına hizmet etmektedir. Aysel Özakin'in roman ve öykülerinde en çok yoğunlaştığı konulardan biri bu sürecin hangi mekanizmalarla işlediğidir. Kadınların küçük yaşlardan itibaren ahlak ve namusun taşıyıcısı olarak görülmeleri ve zaman içinde bu değerlerin savunucusu haline getirilmeleri söz konusu eserlerin temel meselelerindedir. *Sessiz Bir Dayanışma* adlı kitabındaki *Küçük Bir Burjuvanın Acıları* adlı öyküsünde annenin kızına söylediği "Bir kız beyaz bir patiskadır. En ufak bir leke hemen göze çarpar."⁵ sözleri kadınların küçüklükten itibaren taşımak zorunda oldukları erdem yükünün özeti gibidir. Geleneksel değerler genç kızlara birer erdem, üstünlük göstergesi olarak tanıtılır. Böylece bu değerlerin onlar tarafından kabul edilmesi sağlanır. Ancak sürecin sağlıklı işlemesi kızların dikkatinin dağılmaması, başka değer ve yaşam biçimleriyle kafalarının karışmaması gerekir. Dolayısıyla değer aktarımı ve ideolojik yeniden üretim için en iyi ortam küçük yerleşim yerleridir. *Alında Mavi Kuşlar* romanındaki Armağan, taşrada kadın ve erkeğin yaşam alanlarındaki çifte standarttan rahatsızdır. "Taşra hayatı bir kadın için çok sıkıcı. Siz tabii taşrada yaşasanız balık tutabilirsiniz, meyhanelere gidebilirsiniz. Geceleri de çıkabilirsiniz. Tek başınıza dolaşabilirsiniz. Ama bir kadın bunların hiçbirini yapamaz ki..."⁶ Yazar olma hayali kuran Armağan, kadının yazgısının değerler ve duvarlar arasında sıkışmak olduğu küçük şehirde nefes alamamış ve büyük şehre kaçmak istemiştir.

Özakin'in eserlerinde anlattığı kadınlığın oluşturulma süreci Simone de Beauvoir'ın *İkinci Cinsiyet* kitabında yer alan "Kadın doğulmaz kadın olunur." sözünü hatırlatır. Kendine has biyolojik özelliklerle doğan bireylerin bir kısmı özel olarak toplumun tüm kesimleri tarafından şekillendirilir. Aileden başlayan değerler eğitimi aile dışı ortamda devam eder. Böylece sistemik tamlığa ve uyuma ulaşılır. Bu süreci "Cinsiyet farklarını temel alan toplumsal pratiklerin üretilmesi ve bunların çeşitli alanlara yayılarak süreklileştirilmesi gündelik yaşam pratikleriyle gerçekleşir." sözleriyle tarif eden Sancar, erkekler arasında yaptığı araştırmada kadınlar hakkındaki yargılardan bazılarını şöyle sıralar: "Kadın doğum yapacak, evine bakacak. O kadın yaratılmış, evine bakacak. Erkek egemenliği evrensel, tanrı öyle yaratmış."⁷ Eril bir dilde olmasına rağmen bu yargılar zaman içerisinde kadınlar tarafından da paylaşılarak yeniden dolaşıma sokulmaktadır. *Genç Kız ve*

⁴Metin Kazancı, "Althusser, İdeoloji ve İletişimin Dayanılmaz Ağırlığı", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi* 57, no.1 (2002): 69.

⁵Aysel Özakin, "Küçük Bir Burjuvanın Acıları", *Sessiz Bir Dayanışma* içinde, (e Yayınları, 1976), 42.

⁶Aysel Özakin, *Alında Mavi Kuşlar*, (Yordam Kitap, 2007), 29.

⁷Serpil Sancar, *Erkeklik: İmkânsız İktidar. Ailede, Piyasada ve Sokakta Erkekler*, (Metis Yayınları, 2009), 184-185.

Ölüm'de halasının, Nuray'a, dereye girdiğinde elbiselerinin ıslanması ve erkek işçilerin onu görmesi üzerine yaptığı uyarı, hem erkek ve kadın dünyasının kesin çizgilerle ayrıldığını anlatmakta hem de bu ayrımın kadınlar tarafından kabullenildiğini örneklemektedir.⁸

Sadece kadın olduğunun bilincinde olan yani erkeklerin kurallarına göre yaşaması gerektiğini kabullenen kadınlar belirli sınırlar içinde "rahat" edebilecektir. Sınır ihlalleri ise daha ileri düzeyde baskıları getirecektir. Toplumun tüm fertleri bunun farkındadır. *Gurbet Yavrum* romanında "aydın bir din adamı" olan babanın, Mesnevi okurken yaptığı açıklamalar onun kızını erkeklerden koruma çabasının sonucudur. Babası bu metinde geçen "şarap" ve "sevgili" sözlerinin soyut kavramlar olduğunu anlatarak kızının "tanrı tanır (erkek tanımaz)" bir kişilik edinmesini sağlamaya çalışmaktadır.⁹

Toplumdaki cinsiyetçiliği merkeze alan yazar bu sistemin dışına çıkmaya çalışan kadın kişiliklere geniş yer verir. Ancak Özakin'in cinsiyetçilik konusundaki gözlemleri kadınların sorunları ile sınırlı değildir. Söz konusu kalıplar erkeklere de acı vermekte, travmalar yaşatmaktadır. Modern öncesi dönemden gelen değerlerle modernist ideolojinin kurallarının iç içe geçmesi erkeklere özerk ve konforlu bir alan tanımış görünse de onları kadınların dünyasından dışlamıştır. Dolayısıyla ayrı dünyaların yükü en çok kadınların omuzunda olmakla birlikte erkeklerin de aynı kalıpların baskısını çeşitli biçimlerde hissettiğini göz önünde bulundurmak gerekmektedir. Toplumsal ideolojik kurgu kadınlar için çok daha can alıcıdır. Ancak erkekliğin sürekli olarak bir yeniden oluş(turul)ma halinde olduğu unutulmamalıdır. Bir diğer deyişle "özerk ve irade sahibi" görünen erkeklik de sistem tarafından "ihtiyaca göre" şekillendirilmektedir. Dolayısıyla erkekler, çoğunlukla kendi konforlu alanlarının zevkini yaşıyor olsalar da kimi zaman toplumsal kimlik dayatmasının acısını çekmektedir. Özakin sorunun tek taraflı hissedilmediğinin örneklerini vermiştir. *Genç Kız ve Ölüm*'de Nuray'ın eski kocası Cemil'in sözleri erkeğin bu konudaki itirafı niteliğindedir: "Ya erkekler? dedi, Cemil. Bu senin saldırgan ve bencil dediğin erkekler çok mu mutlu oluyor acaba? Çok mu doyumlu oluyorlar?"¹⁰ Toplumsal kimliğin bireyleri sığınmak zorunda bıraktığı kompartımanlar aslında kimseyi mutlu etmemektedir. Cemil'in sözleri erkeklerin kadınlara yönelik derinlerdeki korkularını saldırganlıkla örtmeye çalıştıklarını gösterir.

Sen erkeklerden korktuğunu söylüyorsun. Ben de kadınlardan korkuyordum, biliyor musun? Ne kadar korkuyordum kadınlardan... Alay edecekler diye, beni reddedecekler diye... Anlıyamazsın sen bunu. Seninle evleninceye kadar hiçbir kadınla bir yakınlık kurmadım. Sana saldırdığımı söylüyorsun. Panik içinde olduğum için saldıırıyordum belki. İlk olarak bir kadına hem de çılgınca sevilen, tertemiz bir kadına sahip olmak... Bunun coşkunuyla kendimi kaybederek saldıırıyordum belki. Bir kadına sahip olabildiğime inanmak için...¹¹

Özakin burada şiddete bahane göstermek ya da güçsüzlüğün şiddetle ortaya çıkışını hoş görmek derdinde değildir; şiddetin bireysel ve toplumsal bilinçdışının kökenlerine gönderme yapmaktadır. Kadının şiddete başvurularak "ehlileştirileceği" düşüncesi çağlar boyu şeytanla özdeşleştirilen ve korkulan bir varlık olmasına dayanmaktadır. Bir yanıla bilinçli oluşturulan bu benzetme zamanla erkeğin bilinçdışının da parçası haline gelmiştir. Eril tahakkümü tasdik etmek için "devasa bir makine gibi işleyen"¹² toplumsal düzen erkekliği de üretir. Örneğin küçük yaşta bir çocuğun "erkek olması" ailenin ve tüm toplumun en büyük özlemidir. Çocuk anneden uzaklaştığı ölçüde erilleşecektir. "[...] öyle ki grup, erilleşmeye yönelik her türlü cinsel kurucu ayin dizgesi içerisinde ve daha geniş bir biçimde, sıradan varoluşun tüm farklılaşmış ve farklılaştırıcı pratiklerinde (erkeksi spor ve oyunlar, av vb.) anne dünyasından kopuşu teşvik eder."¹³ Erkeğin, "korunmaya muhtaç" "zayıf" "ürkek" kadına karşı korumacı davranışlarda bulunması da erkeklik

⁸Aysel Özakin, *Genç Kız ve Ölüm*, (Yordam Kitap, 2007), 29.

⁹Aysel Özakin, *Gurbet Yavrum*, (e Yayınları 1975), 37.

¹⁰Özakin, *Genç Kız ve Ölüm*, 188.

¹¹Özakin, *Genç Kız ve Ölüm*, 188.

¹²Pierre Bourdieu, *Eril Tahakküm*, (Bağlam Yayıncılık, 2019), 22.

¹³Bourdieu, *Eril Tahakküm*, 40.

kimliğini edinmesinin bir parçasıdır. Küçüklükten itibaren cesaret, hakimiyet ve güç duygularıyla yetişen erkeğin edindiği kimliği ispatlayacağı yerlerden biri kadınların dünyasıdır. Bu dünyayı denetlemek, sınırlarını beklemek, gerektiğinde düşmana karşı “korumak” erkeğin işidir. “Her zaman bütün tehlikelere karşı koruyacaksın kadını; bütün erkeklere karşı, karanlığa karşı, hatta yollarda otomobillere, taşıtlara karşı...”¹⁴

Cemil'in bir erkek olarak üzerine yüklenen bu görevlere yönelik isyanı aynı zamanda Özakin'in toplumsal kimliklere yönelik eleştirisidir. Erkeklerin zor kullanarak kurduğu sistem bir yanı sıra onları da kurban etmektedir. *Küçük Şehrin Soğuk Geceleri* öyküsünde evlenmek üzere olan erkek hâkim konumda oluşunun keyfini sürmektedir. “Onu kullanacak olan erkek, kadınları kullanmanın, onları işleyip eskitmenin onurunu kutlayan öteki erkeklerle şu anda yukarıda sert bir dağ içkisi içiyordu.”¹⁵ Ancak bu hakimiyet erkeğin kişiliğini, toplumsal ortamdaki gerçekliğini de tehdit etmektedir. Özakin, Cemil örneği ile bir cinsiyetin diğeri üzerindeki hakimiyetinin kimseye faydası olmadığını, çok katmanlı baskının iki tarafa da zarar verdiğini gösterir. Böylece kadın ve erkeğin kaderi birleşmektedir. Kadının özgürlüğü erkeğin toplumsal değer prangalarından kurtulması ve özgürleşmesi anlamına gelmektedir.

2. Toplumsal Baskılar ve Şiddet

Aysel Özakin özellikle 1980 öncesi kaleme aldığı eserlerinde politik olaylara da değinmektedir. *Gurbet Yavrum*'da geri kalmış bir ülke olarak Türkiye'nin bürokratik, geleneksel, dini çok sayıda problemini irdeler. *Sessiz Bir Dayanışma* adlı öykü kitabında ajitatif olmayan bir dille siyasi gerilimlere atıflar yapar. *Alnında Mavi Kuşlar* romanı ise 1 Mayıs 1977'de gerçekleşen olayların gölgesindeki hayatları konu edinir. 1980 askeri darbesinin ardından yazı hayatına yurtdışında devam eden yazarın bu dönemde ele aldığı en önemli konu ise göçmenlerin yaşamıdır. Ancak odaklandığı konular değişim gösterse de yazarın tüm eserlerinde kimi zaman öne çıkan kimi zaman geri planda kalan tek konu kadınlardır. Yazar hemen her eserinde göçmen ya da yerleşik, Türkiye'de ya da Avrupa'da yaşayan kadınların her türden problemini çeşitli biçimlerde gündeme getirir. *Kanal Boyu*'ndaki öykülerinde anlatıcı kadın başta olmak üzere Almanya'ya giden göçmenleri kadına yönelik vurgularla anlatırken *Genç Kız ve Ölüm*'de doğrudan kadınları, bir kadın yazarın yaşam mücadelesi üzerinden dile getirir. Ayrıca *The English Dream*, *Aroma of Croissants* gibi eserlerinde de merkezde yer alan kadınların erkek dünyasındaki konumlarını ele alır. Özakin'in bu dünyadaki cinsel kimliklerin oluşum sürecine dair düşüncelerine yukarıda değinilmişti. Yazarın bir başka odak noktası da toplumun eril ideoloji yoluyla inşa ettiği cinsel kimlikleri nasıl kontrol altında tuttuğudur. Bu aşamada da baskı ve şiddet söz konusu olacaktır.

Türkiye gibi toplumlarda namusun en önemli ölçütünün kadın bedeniyle ölçüldüğü göz önüne alındığında toplumsal baskı ve şiddetin hedefinin de burası olacağı tahmin edilebilecektir.

Namus kültürlerinde erkeğin baskın ve güçlü olması; kadınların ise itaatkâr olması, toplumsal cinsiyet kurallarına harfiyen uyması ve davranışlarında dikkatli olması gereklidir. Kadının cinsel hareketleri (bakirelik, evlilik dışı ilişki, aile dışı erkeklerle samimiyeti, cinsellikte utangaçlık vb.) namusu tanımlamada en önemli durumlardır.¹⁶

Özakin'in eserlerindeki kadınlar toplumun günlük yaşamını yansıtmakta ve namus kültürünün baskısını yoğun biçimde hissetmektedirler. Tüm kadın karakterler öncelikle yakınlarının, ardından çevredeki insanların çeşitli dozlardaki baskısına maruz kalmaktadır. *Alnında Mavi Kuşlar*'da Armağan lise çağlarında iken abisi Ömer'in uyarılarına maruz kalır. Ömer, saçlarını taramasından başlayarak onu azarlar ve oturma biçiminden giyim kuşamına, arkadaşlarıyla görüşmesinden otobüste ayakta gitmesine kadar pek çok konuda

¹⁴ Özakin, *Genç Kız ve Ölüm*, 189.

¹⁵ Aysel Özakin, “Küçük Şehrin Soğuk Geceleri”, *Sessiz Bir Dayanışma* içinde, (e Yayınları, 1976), 13.

¹⁶ Nuray Sakallı Uğurlu ve Gülçün Akbaş, “Namus Kültürlerinde ‘Namus’ ve ‘Namus adına Kadına Şiddet’: Sosyal Psikolojik Açıklamalar”, *Türk Psikoloji Yazıları* 16, no. 32 (2013): 78.

yasaklar getirir.¹⁷

Şüphesiz Ömer'in uyarıları onun bireysel tavrı olmanın ötesinde toplumsal değerler sisteminin hegemonik sesidir. Uyarı ile başlayan düzeltme ve uyumlu hale getirme çabası sonuçsuz kalırsa şiddetin kendini göstereceği tehditkâr bir atmosfer hâkim olacaktır. Önceki nesillerden kalan kadını şiddet aracılığıyla kontrol etme kültürü devam etmektedir: Dedesi, çarşafını araladığı için Armağan'ın annesinin kafasını duvara vurmuş¹⁸; sevdiği gençten mektup alan Müjgan adlı bir kız babasından dayak yemiş ve okula gönderilmemiştir.¹⁹ *Kanal Boyu*'ndaki bir öyküde Yusuf'un söylediği "Bizim memlekette kadınlar köledir."²⁰ cümlesi şiddetin kökenine işaret etmektedir. Kadının kontrol edilmesi gereken bir düşman olarak görülmesi erkek şiddetini de meşru hale getirmektedir. Özellikle kentsel periferik alt sınıflarda daha da yoğunlaşan erkek şiddetinin çok sayıda gerekçesi vardır:

'Geçim sağlama' uğruna her türlü çalışma koşulunu kabule mecbur bırakılan bu gruptan erkekler, ailesini geçindirme karşılığında ailedeki kadınların, çocukların ve gençlerin yönetimini ve itaatini talep ediyor. Bunu yapmak uğruna 'aile reisi' olarak 'disiplin', 'namus', 'terbiye' adı altında şiddet kullanmaya kendini yetkili görüyor.²¹

Kadının yaşadığı her yerde karşısına çıkan cinsiyetçi şiddetin alt sınıflarda daha da yaygın olması Özakin'in dikkat çekmeye çalıştığı konulardandır. Örneğin İstanbul'un kenar mahallelerinde yaşayan genç erkeklerin aile içinde şiddete dayalı hegemonya kurma çabalarını ironi ile tarif eder:

Kız kardeşlerin hal ve gidişine mukayyet olup, kocaya devroluncaya kadar namuslarına bekçilik etmek. Kızkardeşlerine, ya da karılarına göz diken, onların kadınlığını çalmaya çalışan öteki erkekler karşısında korkusuz şövalyeler gibi davranırlar. Gazetelerde elleri kelepçeli fotoğrafları çıkar, çoğu zaman acıya ve hayata meydan okuyan keskin bakışlarıyla.²²

Son dönemdeki kayıtlara bakılırsa 2020-2022 arasında 914 kadın, erkekler tarafından öldürülmüş ve 632 kadın şüpheli şekilde ölü bulunmuştur.²³ Bu rakamların geçmişten bugüne çok değişmediği, kadın cinayetlerinin her dönem Türkiye gibi namus kültürünün hâkim olduğu ülkelerde yüksek olduğu tahmin edilebilir. Dolayısıyla konunun Aysel Özakin'in eserlerinde geniş yer tutması anlaşılabilir olmaktadır. Sahip olduğu duyarlılığı okuyucusuna aktarmak isteyen yazar, kadınların çeşitli bahanelerle öldürülmesinin örneklerini verir ve bu bahanelerin erkek şiddetine zemin hazırlamak üzere toplum tarafından üretildiğine vurgu yapar.²⁴ Nefret, namus temizleme gibi nedenler bir yana sevgi bile kadın cinayetlerine neden olabilmektedir. Aysel Özakin ise topluma hâkim olan şiddet kültürünü ve özellikle kadına yönelen zorbalığı eleştirmektedir.

3. Evlilik Kurumu!

Toplumsal değerlerle yoğurularak oluşturulan kadın kimliği "gerektiğinde" şiddet yoluyla belirli sınırlar içerisinde tutulur. Ancak şiddet kadın üzerinde kontrol için tek çare değildir. Çünkü şiddet sürdürülebilir bir mekanizma değildir. Bu noktada rıza kavramı ve Gramsci akla gelir. Gramsci, siyasal sistemlerin devamının salt güçle mümkün olmadığını söyler. Gücün yanında rızaya da ihtiyaç vardır. Sistemlerin yürütülmesi

¹⁷ Özakin, *Alnında Mavi Kuşlar*, 141.

¹⁸ Özakin, *Alnında Mavi Kuşlar*, 22.

¹⁹ Özakin, *Gurbet Yavrum*, 37.

²⁰ Aysel Özakin, "Yusuf", *Kanal Boyu* içinde, (Yazko, 1982), 57.

²¹ Sancar, *Erkeklik: İmkânsız İktidar. Ailede, Piyasada ve Sokakta Erkekler*, 240-241.

²² Aysel Özakin, "Ev", *Mavi Maske* içinde, (Can Yayınları, 1988), 20.

²³ Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu, *2022 yıllık veri raporu*, (Kadın cinayetlerini durduracağız platformu, 2023) <https://kadincinayetlerini-durduracagiz.net/veriler/3040/kadin-cinayetlerini-durduracagiz-platformu-2022-yillik-veri-raporu> erişim 25 Haziran, 2025.

²⁴ Özakin, *Genç Kız ve Ölüm*, 84-85.

yönetilen kitlelerin mevcut sistemin bir parçası, destekleyicisi haline getirilmesi ile mümkündür.²⁵

Benzer durum toplumsal cinsiyet hiyerarşisi için de geçerlidir. Yüzyıllardır süregelen erkek egemenliği sadece erkeğin şiddeti ile devam ettirilemez. Bu durumda kadınların rızasının alınması gerekmektedir. Erkek egemen toplumda kadının rızasını almak için en işlevsel kurum evliliğdir. Sosyal, ekonomik hatta siyasal sahalarda ayrıcalık elde etmenin, güvende hissetmenin en kısa yollarından biridir. Dolayısıyla evlilik kurumu toplumsal cinsel kimliklerin var olan sınırlarında kalmasının garantilerindedir. Evliliğin özellikle kadınlar için özendirilmesi ve desteklenmesi, eleştiri dışı bırakılması kimlik siyasetinin bir parçasıdır. Ergenliğe giren bir genç kadının evliliğe ve anne olmaya hazır olduğu toplumun ortak kanısıdır.²⁶ Toplumsal uzlaş, evlenmeyi kadın hayatının vazgeçilmezi olarak görür.

Bu işleyişin farkında olan Özakin evlilik konusunda radikal bir tavır içerisindedir. Evlenecek bir kadının daha baştan erkek dünyasına kurban verildiğini düşünmektedir.

Bir süre önce aynı çileli sınavdan geçmiş genç bir kadın onun saçlarını çözdü. Gelinin kızıl saçları bir oluk kan oldu, omuzlarına boşandı. Ötekiler bir tapınakta gibi **kurbanın** süslenişine hiç kıpırdamadan, konuşmadan bakıyorlardı. Gelin kurbanlığından onur duymak zorundaydı.²⁷

Kadının evlilikten onur duyması, mutlu olması öğretilen bir duygudur. Meşru bir kurum olarak evlilik onun hayatını derinden etkileyecektir. Oysa yazar evlilik kurumuna adım atan kadını "kurban" olarak tanımlar, bu süreci bir kazanım değil bir kayıp olarak görür. Ona göre evlilik kurumunun getirdiği değerler kadının sistem dışına çıkmasını engelleyecektir. Kadının direnişini kırmanın en kısa yolu evliliğdir. Bu nedenle Armağan, ailesinin isteğiyle Akın adlı gençle nişanlanır.²⁸ Nişanlanarak ve ardından evlendirilerek kadının "başının bağlanması" toplumsal meşruiyet sınırları içinde yaşamaya mahkûm edilmesi anlamına gelmektedir. Eski dogmatik sistemi yıkıp yerine yeni bir toplum kurmaya çalışan "akılcı" modernizm bile binlerce yıllık cinsiyet ayrımını meşru görmekte, buna karşı gelenleri en basit tabiriyle anormallikle suçlamaktadır.

Modernitenin bir başka handikabı da hiyerarşiyile kurduğu sıkı ilişkidir. İyi, güçlü, akıllı ve erkek olanın yeri daha üst basamaklardır. Zayıf, duygusal, akıl dışı, spiritüel olanın yeri aşağıdadır. Hiyerarşiye uymamanın ya da ikiliklere sığmamanın bedeli vardır.²⁹

Evlilik kurumuna karşı gelen, evliyken boşanıp kendi hayatlarını kurmaya çalışan kadınlar da "normal" olanı reddeden "anormal"lerdir. Toplum tarafından dışlanmaları da normal görülür. Boşanmak isteyen kadın kutsal aile yuvasını yıkan, isyankâr ve bozguncu olarak görülür.³⁰ Özakin'in kadın karakterleri ise toplumun bahsettiği yaşamı reddeder başkalarının dışlayıcı dilini ve değerlerini göz ardı edip kendi hayallerinin peşinde giderler. Erkek tahakkümüne boyun eğmenin nimetlerini geri çevirirler. "Kadınların çoğunu boğan zayıflığın içine gömülmüştüm ben de... Erkeğin gücünün içine... Erkeğin sağladığı konforun ve süslerin içine. «Her şeyi geri ver, dedim kendime, «kendini kazan.»"³¹ Özetlemek gerekirse Aysel Özakin evlilik kurumunu kadının aleyhine işleyen bir mekanizma olarak görmekte, roman ve öykülerinde bu yapının dışına çıkmaya çalışan kadınlara ses vermektedir.

²⁵Antonio Gramsci, *Prison Notebooks*, ed. by Quentin Hoare and Geoffrey Nowell Smith (London: Elecbook, 1999), 145,315, 527. <https://abahlali.org/files/gramsci.pdf>

²⁶Rifat Bilgin, "Geleneksel ve Modern Toplumda Kadın Bedeni ve Cinselliği", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 26, no.1 (2016): 222.

²⁷Aysel Özakin, "Küçük Şehirin Soğuk Geceleri" *Sessiz Bir Dayanışma* içinde, (e Yayınları, 1976), 13.

²⁸Aysel Özakin, *Alnında Mavi Kuşlar*, 45.

²⁹Berna Gençalp, "Agatha Christie ve Kerime Nadir'de Benlik Kurgusu: Ben Senin Klişen Değilim", *Kadın Hayatlarını Yazmak: Oto/Biyografi, Yaşam Anlatıları, Mitler ve Tarih Yazımı Uluslararası Sempozyum Bildiri Kitabı* içinde, ed. Birsen Talay Keşoğlu, Leyla Şimşek-Rathke (Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı Yayınları, 2016), 663.

³⁰Aysel Özakin, *Genç Kız ve Ölüm*, 63.

³¹Aysel Özakin, *Genç Kız ve Ölüm*, 113.

4. Erkekten Bağımsız Birey Olma

Egemen eril sistemin en büyük başarılarından biri kadını yalnızlıkla korkutmasıdır. Erkeğin korumasından, sahiplenmesinden mahrum kadının hayatta kalamayacağı korkusu hayat boyunca kadın psikolojisinin bir parçası haline getirilir. Erkek kendi dünyasında her alanda rahattır. Siyaset, ekonomi gibi ortamlar erkeğe göre dizayn edilmiştir. Erkek egemen bölgeye girmeye teşebbüs eden kadının ise kendine güveni çok daha önce zedelenmiştir.

Beauvoir'a göre köle/efendi, erkek/kadın ikilemleri bir çatışma durumu ve baskı unsurunun nüvelerini taşır. Erkek kadın olmaksızın da kendini düşünür, kadın erkek olmaksızın kendini düşünemez. Kadın erkeğin onun hakkında verdiği karardan ibarettir. Böylece kadın "cinsiyet" olarak adlandırılır; bununla kadının erkeğin gözünde her şeyden önce cinsiyetli bir varlık olarak görüldüğü kastedilmektedir.³²

Özakin'in kadın karakterleri de küçüklükten itibaren erkeğin gölgesinde olmalarının kendileri için iyi olacağına ikna edilmeye çalışılmışlardır. Oysa onlar kendi güvenlerini oluşturup erkek egemen toplumun değerlerinden uzaklaşmak isterler. Böylece mevcut eril dünyaya bağımlılıktan kopacak, özgürlüklerini kazanacaklardır. *Genç Kız ve Ölüm*'deki Nuray erkeği, aileyi hatta bunların ürünü olan kızını bile kadınlığını sarmalayan bağlar olarak görmektedir.³³

Özakin'in eserlerinde tüm eril bağlardan kopmak, bağımsız olmak isteyen kadınların sesleri geniş yer bulur. Bir ressamın hayatının anlatıldığı *Güzellik Acısı* romanındaki Süreya da Nuray gibi eril sistemin kendisine yönelik kuşatmasından çıkma kararı almıştır. "Dört yıl önce kimseye bağlanmamaya karar verdim. Erkekler bir kadının tamamını istiyorlar; bedenini, zihnini ve ruhunu. Ben bunların hepsini birden vermeye razı değilim. Şimdi yalnızım..."³⁴ *Mavi Maske*'de anlatıcının uzun yıllar özendiği Dina ise özgürlüğünü kazanabilmek için güzelliğini kullanma yolunu tercih etmiştir. Dina, "küçük yaşta bakirelikten kurtulan" Avrupalı kızlar gibi her tür sınırı aşmak ister. "Özgürlüğü bir protestoya dönüştüreceği tek alan" ise kendi bedenidir." Oysa anlatıcı, o yıllarda toplumsal baskıları yoğun biçimde hissetmekte ve bunları aşmaya henüz hazır olamamaktadır; bedenini gizlemeye alıştırmıştır, dizlerini örten elbiseler giyer, göğüslerini gizlemeye çalışır, adeta bedeninden utanır.³⁵

Eril sisteme kafa tutan kadınların en azından başlangıçta çeşitli çelişkiler yaşamaları kaçınılmazdır. 20. yüzyıl başlarına kadar cinsiyetlerini gizlemek zorunda kalan kadınların erkek ismi kullanması bunun örneğidir. Kendi kimliği ile iş dünyasında, siyasette tutunamayacağını düşünen kadınlar erkeksi tavırlar takınarak, erkekler gibi giyinerek var olmaya çalışmışlardır. *Alnında Mavi Kuşlar*'da Armağan erkeklerin baskın olduğu iş dünyasında kendine bir yer açabilmek kendi kimliğini baskılamaya, erkek gibi davranarak ürkekliliğini gizlemeye çalışır.³⁶

İş arayan ve bu sırada kimliklerini gizlemek zorunda kalan kadınlar için bir başka seçenek de yazarlıktır. Aynı durum Aysel Özakin'in hayatı için de geçerlidir. Yazarın çeşitli eserlerinde hem maddi bağımsızlık kazanmak hem de kadınlığın sesini duyurmak isteyen kadınlar için edebiyat önemli bir sığınaktır.³⁷ Ayrıca yazın hayatı tüm geçmişin, kadın olma "lanetinin" geride bırakılabilmesinin manivelası olabilecek potansiyeldedir. "[b]ir bakıma ataerkil düzenden ayrılan kadının öfkesini sanat yoluyla dışa vurmasıdır."³⁸ Kadınlar kendilerini her alanda olduğu gibi kültürel alanda da ispatlamak, yeteneklerini kabul ettirmek

³²Esra Başak Aydınalp, "Varoluşçu Özgürlük Bağlamında Kadın: Simone de Beauvoir ve İkinci Cinsiyet," *Litera: Dil, Edebiyat ve Kültür Araştırmaları Dergisi* 30, no.2 (2020): 477.

³³Aysel Özakin, *Genç Kız ve Ölüm*, 108.

³⁴Özakin, *Güzellik Acısı*, Çev. Füsün Özlen, (Alkım Yayınevi, 2005), 56.

³⁵Özakin, *Mavi Maske*, 32-33.

³⁶Özakin, *Alnında Mavi Kuşlar*, 27.

³⁷Özge İzer, "Aysel Özakin'in Roman ve Hikâyelerinde Sosyal Meseleler," (Yüksek Lisans Tezi, Kırklareli Üniversitesi, 2018), 17, Ulusal Tez Merkezi (533438).

³⁸Yağmur Alkır, Macit Balık, "Aysel Özakin'in Genç Kız ve Ölüm Romanında Yazar Figürasyonu," *TÜRK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi* 34, no.34 (2023): 53.

zorundadır. “Zayıf kadın figürü, kadının da edebiyatta görünürlük kazanmasıyla değişecek ve edebiyat, erkeğin kadın karşısında kullandığı ‘güç gösterisi aracı’ olmaktan çıkacaktır.”³⁹ Oysa uzun süre kadınlar tüm bilim ve sanat dallarından uzak tutulmuştur.

Batı düşüncesinde aklın egemenliğinin savunusu erkek egemenliğinin savunusunu da içerdi. Çünkü akla dayalı dünya görüşü duyguları hep bir yana itiyor ve ancak aklın denetiminde duyguya yer veriyordu. Geleneksel bir belirlemeyle kadın duyguyla, erkek akılla özdeşleştiriliyordu.⁴⁰

“Duygusal” oldukları için hem bilimden hem de sanattan dışlanan kadınlar ancak son iki yüz yılda yaptıkları mücadeleler sayesinde kendilerini kabul ettirebilmişlerdir. Edebiyat, hâlâ pek çok ülkenin akademi kurumlarında yer alamayan kadınların kendilerini anlatmak için en iyi araçlardan biridir. Özellikle Virginia Woolf’un *Kendine Ait Bir Oda*’daki ilham verici sözleri sayesinde kadınların edebi üretime yönelik ilgi ve cesaretlerinin arttığı söylenebilir. Benzer durum Türkiye için de geçerlidir. Özakin’in kadın karakterleri de benzer yönelime sahiptir. *Gurbet Yavrum*’da babasının yanına, yurtdışına giden anlatıcı, *Genç Kız ve Ölüm*’deki Nuray İlkin, *Alında Mavi Kuşlar*’daki Armağan hem kadının kaderini anlatmak hem de erkeklerden bağımsız kendi yaşamlarını kurmak için edebiyata sığınan kadınlardır. Hepsinin ortak yönü eril toplumsal yapının her tür baskısına şahit olmaları ya da bizzat maruz kalmalarıdır. Yaşadıklarını ancak yazıya dökerek teşhir edebileceklerinin bilincindeki kadınların kaleme aldıkları eserlerdeki samimi havanın yoğunluğu da ancak böyle açıklanabilir.

Sonuç

1970’lerden itibaren yazın hayatına başlayan Aysel Özakin son dönemin edebiyat çevrelerinde çok tanınmamaktadır. Bunun en önemli nedenleri yazarın uzun yıllar yurt dışında olması ve eserlerinin büyük kısmını yabancı dillerde yazmasıdır. Onun eserlerinin Türkçeye aktarılmaması isminin zamanla dar bir çevrede hatırlanır hale gelmesine yol açmıştır. Hakkındaki bilgiler ise çok dağınık ve eksiklerle doludur. Makalenin hazırlanışı sırasında bile eserlerinin kesin bir listesini oluşturmak mümkün olamamıştır.

Aysel Özakin’in eserlerinde bireylerin hayatları öne çıkarılırken arka planda toplumsal sorunlara değinilir. İşlediği konular içinde en önemlisi ise kadınların yaşadıklarıdır. Çoğunlukla taşrada başlayıp büyük şehirlerde devam eden yaşamlarında kadınlar, erkek egemen sistemin çeşitli “evrenlerine” şahit olurlar. Onların hikâyelerinin taşrayı anlatan dönemi geleneksel değerlerin hakimiyetini gözler önüne sererken, şehirlerde geçen kısımlar iş ve edebiyat ortamlarındaki sorunları deşifre etmektedir. Eserlerin taşrayı anlatan kısımlarında, ağırlıklı olarak, cinsel kimliklerin küçük yaşlardan itibaren kadınlara nasıl kabul ettirildiği anlatılır. Bu sürece erkekler uyarı ve şiddetle, kadınlar ise değerler eğitimi ile dâhil olmaktadır.

Eserlerde kadınların şehirlerdeki konumları da kimi ayrımlara rağmen, benzerdir. Şehirde yaşayan okumuş kadınların bir kısmı edebiyata sığınmak istemektedir. Ancak yazarlık serüvenleri maddi imkânsızlıklarla ve erkeklerin engelleriyle karşılaşır. Bunları aşmak için erkeklerden çok daha fazla çaba sarf etmeleri gerekmektedir. Özakin eklektik olmadan, edebi yetkinliği unutmadan farklı yaşamları birbirine bağlayabilmektedir.

Kadın yazarlar içerisinde edebi yeteneği ile dikkat çeken Aysel Özakin siyasal kimliğine rağmen ülkenin genel sorunlarından bahsederken bile propagandadan uzak durmayı başarmıştır. Bireysel deneyimlerle toplumsal olanı iç içe işleyebilme yeteneği edebiyatımız için önemli bir kazanımdır.

³⁹Mehmet Bakır Şengül, “Kadın Edebiyatı: Bir Varoluş Mücadelesi”, *The Journal of Academic Social Science Studies* 44, no.2 (2016): 208.

⁴⁰Sibel İrızık ve Jale Parla, *Kadınlar Dile Düşünce: Edebiyat ve Toplumsal Cinsiyet*, (İletişim Yayınları, 2021), 22.

Hakem Değerlendirmesi	Dış bağımsız.
Çıkar Çatışması	Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.
Finansal Destek	Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer Review	Externally peer-reviewed.
Conflict of Interest	The author has no conflict of interest to declare.
Grant Support	The author declared that this study has received no financial support.

Yazar Bilgileri	Veli Uğur (Doç. Dr.)
Author Details	¹ Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Muğla, Türkiye 0000-0003-3832-5620 veliugur@mu.edu.tr

Kaynakça | References

- Alkır, Yağmur, Macit Balık, "Aysel Özakın'ın Genç Kız ve Ölüm Romanında Yazar Figürasyonu", *TÜRÜK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi* 34, no. 34 (2023): 45-57.
- Aydinalp, Esra Başak. "Varoluşçu Özgürlük Bağlamında Kadın: Simone de Beauvoir ve İkinci Cinsiyet," *Litera: Dil, Edebiyat ve Kültür Araştırmaları Dergisi* 30, no.2 (2020): 465-488. <https://doi.org/10.26650/LITERA2020-0066>
- Bilgin, Rifat. "Geleneksel ve Modern Toplumda Kadın Bedeni ve Cinselliği", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 26, no.1 (2016), 219-243.
- Bourdieu, Pierre. *Eril Tahakküm*. Bağlam Yayıncılık, 2019.
- Gençalp, Berna. "Agatha Christie ve Kerime Nadir'de Benlik Kurgusu: Ben Senin Klîşen Değilim", *Kadın Hayatlarını Yazmak: Oto/Biyografi, Yaşam Anlatıları, Mitler ve Tarih Yazımı Uluslararası Sempozyum Bildiri Kitabı* içinde, Editörler: Birsen Talay Keşoğlu, Leyla Şimşek-Rathke. Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı Yayınları, 2016.
- Gramsci, Antonio. *Prison Notebooks*, ed. by Quentin Hoare and Geoffrey Nowell Smith. Elecbook, 1999. <https://abahlali.org/files/gramsci.pdf> Erişim: 12 Haziran, 2025.
- Gültekin, Lerzan. "Geçmişten Günümüze Kadının Yazarlık Serüveni," *Toplumsal Cinsiyet ve Yansımaları* içinde ed. Lerzan Gültekin, Gül Güneş, Ceylan Ertung, Aslı Şimşek. Atılım Üniversitesi Yayınları, 2013.
- İrzık, Sibel ve Jale Parla, *Kadınlar Dile Düşünce: Edebiyat ve Toplumsal Cinsiyet*. İletişim Yayınları, 2021.
- İzer, Özge. "Aysel Özakın'ın Roman ve Hikâyelerinde Sosyal Meseleler", Yüksek Lisans Tezi, Kırklareli Üniversitesi 2018. Ulusal Tez Merkezi (533438).
- Jamesson, Fredric "Çokuluslu Kapitalizm Çağında Üçüncü Dünya Edebiyatı," *Modernizm İdeolojisi* içinde, ed. Orhan Koçak, Tuncay Birkan. Çev. Kemal Atakay, Tuncay Birkan. Metis Kitap, 2016.
- Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu. *2022 yıllık veri raporu*, İstanbul, Kadın cinayetlerini durduracağız platformu, 2023. <https://kadincinayetleriniurduracagiz.net/veriler/3040/kadin-cinayetlerini-durduracagiz-platformu-2022-yillik-veri-raporu> Erişim 25 Haziran, 2025.
- Kazancı, Metin. "Althusser, İdeoloji ve İletişimin Dayanılmaz Ağırlığı," *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi* 57, no.1 (2002), 55-87.
- Özakın, Aysel. *Alnında Mavi Kuşlar*. Yordam Kitap, 2007.
- Özakın, Aysel. *Genç Kız ve Ölüm*. Yordam Kitap, 2007.
- Özakın, Aysel. *Gurbet Yavrum*. e Yayınları, 1975.
- Özakın, Aysel. *Güzellik Acısı*. Çev. Füsün Özlen, Alkım Yayınevi, 2005.
- Özakın, Aysel. *Kanal Boyu*. Yazko, 1982.
- Özakın, Aysel. *Mavi Maske*. Can Yayınları, 1988.
- Özakın, Aysel. *Sessiz Bir Dayanışma*. e Yayınları, 1976.
- Sancar, Serpil. *Erkeklik: İmkânsız İktidar: Ailede, Piyasada ve Sokakta Erkekler*. Metis Yayınları, 2009.
- Şengül, Mehmet Bakır. "Kadın Edebiyatı: Bir Varoluş Mücadelesi" *The Journal of Academic Social Science Studies* 44, no.2 (2016): s. 203-211.
- Wierschke, Annette. "Aysel Özakın: Female Turkish Identity Between Orientalism Eurocentrism," *MIFLC Review*, vol. 16, (1996), 19-31.
- Uğurlu, Nuray Sakallı ve Gülçin Akbaş. "Namus Kültürlerinde 'Namus' ve 'Namus adına Kadına Şiddet' Sosyal Psikolojik Açıklamalar," *Türk Psikoloji Yazıları* 16, no.32 (2013): 76-91

